

Maharishijeva teorija rata i mira

LAZAR VOŠ

Fakultet političkih nauka, Zagreb

Sažetak

U ovom radu razmatra se nova teorija rata i mira Maharishi Mahesh Yogija koja se fundamentalno razlikuje od svih dosad poznatih pristupa ovim fenomenima. Svakodnevno kršenje zakona prirode od strane velikog broja pojedinaca uzrokuje akumulaciju stresova i tenzija u individualnoj i kolektivnoj svijesti, što se neminovno manifestira i u izbijanju ratova. Maharishi je strukturirao i praktičnu tehnologiju, TM i TM Sidhi tehnike, za neutralizaciju stresova u pojedinaca i socijalnim skupinama radi eliminacije i prevencije oružanih sukoba, a multidisciplinarnim pristupom istražuju se mogućnosti rasprostiranja efekata generiranih aplikacijom Maharishijeve tehnologije jedinstvenog polja. U radu se ukazuje i na potrebu za revidiranjem mehanicističke paradigme, koja još dominira u društvenim znanostima, novom, proširenom paradigmatom razumijevanja socijalnih procesa, posebno oružanih sukoba i mira.

Postoje različiti intelektualni koncepti koji pokušavaju opisati i objasniti glavne uzroke rata, poput biološke, etičke, demografske, geopolitičke ili marksističke teorije (da spomenemo samo najpoznatije), kao i brojni praktični pokušaji tijekom povijesti, što proistječu iz teorijskih zaključaka, koji su imali za cilj da iskorijene ratove i izgrade miroljubive i harmonične zajednice. Usprkos svemu tome, stabilan svjetski mir ni do danas nije ostvaren. Raznolikost teorija o uzrocima rata, kao i neuspjeh u stvaranju društva bez ratova vrlo jasno pokazuju da u tim teorijskim objašnjenjima nedostaje neki ključni element, odnosno da mi, kao ljudska rasa, još ne znamo što je osnovni uzrok rata. U stvari, danas bi ispravnije bilo reći da još ne postoji jasna suglasnost o primarnom uzroku oružanih sukoba. Stoga je posebno značajno i interesantno detaljnije analizirati i istražiti novu teoriju rata koju je postulirao Maharishi Mahesh Yogi, utemeljitelj tehnike transcendentalne meditacije (TM) i naprednih TM-Sidhi tehnika (koje sačinjavaju tzv. Maharishijevu tehnologiju jedinstvenog polja), kao i na njima zasnovan »Maharishijev program za stvaranje svjetskog mira,«¹ koji se fundamentalno razlikuje od svih do sada poznatih

¹ Voš, L.: »Maharishijev program za stvaranje svjetskog mira«, *Politička misao* 2, 1989:79—98

teorija o ratu i predstavlja originalan teorijski doprinos ovim fenomenima, vrlo velikih i praktičnih potencijala.

Prema Maharishijevoj teoriji stres je osnovni uzrok svih društvenih konflikata i samoga rata. Rat je posljedica akumulacija stresa živčanim sustavima većeg broja pojedinaca, individualne svijesti, a time i kolektivne svijesti nacija koje sačinjavaju. Stres u individualnoj svijesti je uzrokovan greškama i patnjom građana i svoju krajnju osnovu ima u kršenju zakona prirode koji upravljaju napretkom i razvojem ljudskog života.² Gotovo svi ljudi na svijetu svakoga dana, u svakoj zemlji, krše brojne zakone prirode, što znači da izvode akcije koje oštećuju njih osobno, njihove susjede i njihovu okolinu, čime se ometaju i sprečavaju rast i evolucija i pojedinaca i društvenih zajednica. Pogrešne akcije uzrokuju stres u pojedincu i društvu. U skladu s tom teorijom, stres u kolektivnoj svijesti društva može biti akumuliran samo do određenog stupnja, nakon čega socijalna zajednica eksplodira u neku vrstu katastrofe: dolazi do socijalne napetosti, oružanih sukoba, itd. Nakupljeni stresovi u individualnoj i kolektivnoj svijesti predstavljaju osnovu za sve vrste individualnih i kolektivnih slabosti i problema uključujući razne negativnosti, kriminal, nasilje, terorizam i nacionalne i internacionalne konflikte i ratove. Kad je u kolektivnoj svijesti stres akumuliran do ekstremnog stupnja, tada je izbijanje nasilja i sukoba neizbježno.³ Upravo kao što i najmanja iskra može izazvati veliki požar u suhoj travi, tako i bilo koji neželjeni događaj može imati katastrofalne posljedice kad postoji velika koncentracija stresa u kolektivnoj svijesti.

Opisujući uzroke terorizma, Maharishi kaže: »Terorizam je (takvo) suho truljenje ljudske rase. On nema nacionalnih granica jer se tijekom 24 sata komunikacije odvijaju svuda. Zna se da postoje vlade koje treniraju teroriste tu i tamo. Zna se da postoje vlade koje, iza scene, potiču nasilje ovdje i ondje. Svi to znaju, ali nitko ne može pomoći. To nikad ne može biti eliminirano ničim iz polja relativnog, jer je osnova terorizma stres u svjetskoj svijesti. Osnova terorizma se može razumjeti na ovaj način: što god izgleda da može biti uzrok terorizma, bilo kakvi razlozi da postoje, svi se ti razlozi pojavljuju na površini ljudske rase jedino iz stresa u svjetskoj svijesti, a stres se ne vidi sve dok ne izbije. Baza stresa u svjetskoj svijesti jest kršenje zakona prirode od strane ljudi. Osnova kršenja zakona prirode sadržana je u činjenici da obrazovni sistemi ne educiraju ljude da spontano misle i djeluju u skladu s prirodnim zakonima.«⁴

Budući da cijela svjetska populacija nastavlja kršiti zakone prirode, nasilje i konflikti su neizbježni pratioci čovječanstva, danas, kao i tijekom posljednjih nekoliko tisuća godina zabilježene povijesti.⁵

Da bi trajan svjetski mir postao realnost, neophodan je kvalitativno drugačiji tip znanja od onog što je prevladavao u pristupima ovom pitanju, u prošlosti. Ot-

² Maharishi M. Y.: *Life supported by natural law*, p. 98, Washington DC: Age of Enlightenment Press, 1986.

³ *Ibid.* p. 80—85

⁴ *Ibid.* p. 83—84

⁵ *Ibid.* p. 80—82

kriće specifičnih zakona prirode donijelo je veći destruktivni potencijal bez značajnijeg poboljšanja čovjekova položaja. Nije potrebno samo znanje koje osigurava razumijevanje zakona prirode, zrelost, inteligenciju i fleksibilnost. U skladu s Maharishijevom teorijom, jedino obrazovni sistemi koji inkorporiraju sustavan postupak kojim čak i mali postotak ljudi generira u svojim živčanim sustavima transcendentno stanje svijesti, identificirajući svoju svijest sa (terminima kvantne fizike) jedinstvenim poljem svih zakona prirode — na osnovi čega se razvijaju viša stanja svijesti i sprečava kršenje zakona prirode i nakupljanje stresa u kolektivnoj svijesti — mogu uspjeti u stvaranju permanentne osnove za svjetski mir.⁶

Suvremeni pristup edukaciji, koji se temelji na memoriranju informacija o funkcioniranju izoliranih zakona prirode, ali koji ne posjeduje efikasne metode razvijanja svijesti studenata, imao je gotovo katastrofalne posljedice za ljudski život. To je osobito očito danas, kad je suvremena znanost razvila znanje o elektronskim i nuklearnim nivoima prirodnih zakona, što je čovječanstvu donijelo ogromno povećanje destruktivnih mogućnosti, ne smanjujući negativne i destruktivne tendencije u društvu koje su pak posljedica kršenja zakona prirode i akumulacije stresova u individualnoj i kolektivnoj svijesti.⁷

Brojni teoretičari koji se bave proučavanjem društvenih konflikata, identificiraju socijalni stres kao jedan od primarnih izvora nasilja i sukoba (e.g. Feierabend R. L., Linsky i Strauss, Sorokin, McKinney i Tiryakian).⁸ Politički psiholozi, kao Ralph White⁹ tvrde da u okolini u kojoj postoji tenzija, naponi za mirno rješenje konflikata mogu biti uspješni jedino ako se istodobno poduzme više koraka za »drastično smanjenje napetosti«. Stres generira i podržava političko nasilje izravno i posredno: pogrešnom procjenom (Jervis, Lebow i Stein),¹⁰ iracionalnim odlukama (Janis, Lebow)¹¹ i rigidnim stavovima (Tetlock i McGuire)¹² kako kod onih koji odlučuju

⁶ *Ibid.* p. 82—85

⁷ *Ibid.* p. 32

⁸ Feierabend I. K., Feierabend R. L. »Aggressive behavior within politics, 1948—62: A crossnational study« i »The relationship of systematic frustration, political coercion, and political instability: A crossnational analysis«, In: Gillespie J. V., Nesvold B. A. (Eds.) *Macro-quantitative analysis*, Beverly Hills, Sage, California, 1971. — Linsky, A. S., Strauss M. A. *Social Stress in the United States*, Dover, Auburn House, USA, 1986. — Sorokin P. R. *Social and cultural dynamics: A study of change in major systems of art, truth, ethics, law and social relationships*, Boston, Sargent, 1957. — McKinney J. C., Tiryakion E. A. *Theoretical society: Perspectives and developments* Meredith Corp., New York, 1970.

⁹ White R. K. *Fearful warriors: A psychological profile of U.S.—Soviet relations*, Free Press, New York, 1984. — White R. K. *Psychology and prevention of nuclear war*, New York University Press, New York, 1986.

¹⁰ Jervis R., Lebow R. N., Stein J. G. *Psychology and deterrence*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, USA, 1985.

¹¹ Janis L. *Groupthink*, Houghton Mifflin, Boston, 1982. — Lebow R. N. »The illusion of nuclear crisis management«, Cornell University Press, Ithaca, USA, 1987.

¹² Tetlock P. E., McGuire C. B. »Cognitive perspective of foreign policy«. In: White R. K. *Psychology and prevention of nuclear war*, op. cit.

tako i u ljudima koje oni predstavljaju. Više znanstvenika se slaže da je glavni uzrok stresa i nasilja u »sustavnoj frustraciji« individualnog i kolektivnog progressa (Gurr, Lebow),¹³ ili u preprekama koje onemogućuju zadovoljavanje dubokih »ontoloških potreba« za identitetom, sigurnošću i stvarnom participacijom, koje leže u osnovi individualnog i kolektivnog razvoja (Azar i Burton).¹⁴ Stoga Johan Galtung i normativno definira mir kao odsustvo bilo kakvih smetnji u realizaciji punog mentalnog i duhovnog potencijala.¹⁵

Maharishi, također, izjavljuje da je stres posljedica zapreka u individualnom razvoju. Budući da je pojedinac osnovna jedinica kolektivne svijesti, ograničavanje individualnog razvoja je osnovni izvor i kolektivnog stresa.¹⁶ Prema Maharishijevoj teoriji, kolektivna svijest socijalne grupe predstavlja cjelokupnu svjesnost grupe, (a cjelina je uvijek nešto više od pukog zbroya svojih dijelova) koja upravlja svim aktivnostima socijalnog života, kao što individualna svijest determinira aktivnosti pojedinaca. Svaki nivo društvene organizacije (obitelj, općina, grad, pokrajina, država i svjetska zajednica) posjeduje vlastite karakteristike kolektivne svijesti. Kvaliteta kolektivne svijesti bilo koje socijalne zajednice predstavlja izravan odraz nivoa svijesti njezinih individualnih članova, pri čemu kvaliteta kolektivne svijesti na svakoj subordiniranoj razini društvene organizacije pridonosi kvaliteti kolektivne svijesti na višim nivoima. Postoji recipročan odnos između individualne i kolektivne svijesti: svaki pojedinac utječe na kolektivnu svijest društva; istodobno, kolektivna svijest djeluje na svakog individualnog člana. Međutim, budući da je individualna svijest osnovna jedinica kolektivne svijesti — kolektivna svijest može biti poboljšana samo razvojem svijesti individualnih članova društvenih zajednica. Svaka vlada, bez obzira na politički sistem, prema Maharishiju, predstavlja nevino ogledalo kolektivne svijesti države koju reprezentira. Budući da vladom upravlja kolektivna svijest zemlje (kao i ostalim društvenim institucijama), ona samo može reagirati na situacije koje su kreirane stanjem kolektivne svijesti. Kao što su aktivnosti čovjekova tijela rezultat stanja njegove individualne svijesti, tako su i aktivnosti vlade posljedica stupnja koherencije kolektivne svijesti nacije.¹⁷ Svaki iskusni državnik zna da ne može (nije mogao) učiniti sve što je želio učiniti za svoju naciju. Cjelokupna povijest bilježi razočaravajuće neuspjehe šefova država i vlada da, i uza svu moć, ogromno bogatstvo nacionalnih resursa, dobre volje i iskrene namjere najbrižljivijih umova, uklone probleme, patnju i ratove iz života građana »svojih« zemalja. To sasvim jasno pokazuje da postoji još nešto, osim inteligencije političara i njihovih savjetnika, što upravlja događajima u zemlji, a to »nešto« Maharishi naziva

¹³ Gurr T. R. »A causal model of civil strife: A comparative analysis using new indices«; *American Political Science Review* 62, 1971, 1104—1124; — Lebow R. N. »The illusion...«, op. cit.

¹⁴ Azar E. E., Burton J. W. (eds.) *International conflict resolution: Theory and practice*, Boulder: Lyemme Roemmer Publisher, 1986.

¹⁵ Galtung J. *The true worlds: A transnational perspective*; Free Press, New York, 1980.

¹⁶ Maharishi M. Y. *Maharishi's program to create world peace* Maharishi Vedic University (MVU) Press, Publication No: 11170, Vlodrop, Holland, 1986.

¹⁷ Maharishi M. Y. *Creating and Ideal Society*, p. 122—124, Rheinweiler, W. Germany: Maharishi European Research University (MERU) Press, 1977.

kollektivnom sviješću nacije. U našem vremenu dominira shvaćanje da su političari najodgovorniji (i jedini odgovorni) za situaciju u svojoj državi, međutim treba istaći da za to stanovište nema nikakvih čvrstih dokaza osim da to izgleda toliko »razumljivo« i »očigledno« da se prihvaća samo po sebi, postavši aksiomom. Kao što je više tisuća godina izgledalo »vrlo očito« da se Sunce kreće s istoka na zapad sve dok eksperimentalnim nalazima i novim teorijskim promišljanjima nije oboreno geocentrično stajalište i zamijenjeno, poslije izvjesnog prijelaznog razdoblja, heliocentričnim poimanjem!

Za opće stanje u jednoj zemlji, kao i izbijanje ratova, svaki pojedinac posjeduje svoj dio odgovornosti, razmjerno stupnju kršenja zakona prirode, konzekvencija je postavki Maharishijeve teorije koja, u biti, potvrđuje staru izreku da »svaki narod ima vladu kakvu zaslužuje«.

Razina »koherencije« kollektivne svijesti predstavlja primarnu determinantu kvalitete ponašanja bilo koje društvene zajednice. Terorizam, kriminal, socijalni sukobi, ekonomska neefikasnost, ratovi i drugi izrazi nedostatka društvene koherencije posljedica su akumuliranih stresova, tj. nedostatka koherencije u kollektivnoj svijesti društva.¹⁸ Razmatrajući različite nivoe povezanosti kollektivne svijesti i pojave ratova, moguće je definirati cijeli sklop međusobno uvjetovanih nivoa:

1. vojni faktori

2. politički faktori

3. socijalno-strukturalni faktori (svi oblici društvene svijesti: filozofija, znanost, religija, umjetnost, etika, kao i vrsta ekonomskih odnosa i forma političko-pravne organizacije)

4. faktori (stupanj koherencije) kollektivne svijesti

5. personalni faktori — razina individualne svijesti

6. faktori transcendentalne svijesti — nivo jedinstvenog polja.

Unutarnji nivoi prisutni su i u vanjskim razinama. Zbog toga to nije pitanje svijesti *ili* društveno-političkih struktura nego *i/i*. Radi se, samo, o unutarnjim i vanjskim aspektima iste realnosti. U međusobno ovisnoj cjelini unutarnji faktori predstavljaju nezavisnije parametre i obratno, vanjski su faktori ovisnije varijable. Faktori kollektivne svijesti predstavljaju bitne činioce u socijalnim interakcijama i procesima koji, u krajnjoj analizi, upravljaju i socijalno-strukturalnim, političkim i vojnim faktorima. Zbog toga sprečavanje ratova i izgradnja stabilnog mira zahtijeva dublju osnovu od političke razine, odnosno treba se temeljiti na rastu koherencije kollektivne svijesti.

U četrdesetak socioloških eksperimenata utvrđeno je da je dovoljno da u društvenim zajednicama određena masa ljudi prakticira TM, tj. 1 % populacije ukoliko vježba samo tehniku TM ili korijen iz 1 % ako grupno prakticira naredne TM-Sidhi tehnike, da se stresovi i tenzije u kollektivnoj svijesti reduciraju i da se

¹⁸ Maharishi M. Y. *Enlightenment and Invincibility*, p. 123—129, p. 146—156, MERU Press, W. Germany, 1978.

poveća koherencija u kolektivnom ponašanju cijele socijalne zajednice, što se manifestira od smanjenja kriminala i broja samoubojstava do pada intenziteta političkih i oružanih konflikata. Taj fenomen nazvan je Maharishijevim efektom budući da ga je predvidio Maharishi. Maharishi efekt je potvrđen s vrlo visokom statističkom značajnošću, u nekim radovima bez presedana za sociološke fenomene, a mnoge od tih studija prezentirane su na znanstvenim konferencijama ili su publicirane u vodećim svjetskim znanstvenim časopisima, nakon recenzije timova stručnjaka: sociologa, politologa, psihologa, fizičara i metodologa. Sve su to bili tzv. dvostruko slijepi pokusi što znači da su podatke prikupljale i sređivale nezavisne institucije te da osoblje, koje je proučavalo i izračunavalo zbirne indekse parametara, u skladu s postojećim standardima, nije bilo upoznato s osnovnom hipotezom eksperimenata, ni s datumima eksperimentalnih razdoblja.¹⁹

Rezultati ovih studija su pokazali da postoji trenutni, vrlo očigledan i visoko konzistentan utjecaj određenih koncentracija ljudi koji prakticiraju mentalne tehnike MTJP, i na razdaljinama od više tisuća kilometara i bez ikakve bihevioralne interakcije, što sugerira da je redukcija socijalnog stresa (ili nekoherencije) posredovana kroz znatno dublji nivo povezanosti među pojedincima u društvu nego što su uočljive bihevioralne interakcije između praktikanata Maharishijeve tehnologije jedinstvenog polja i okolne populacije.

Postoji li polje svijesti?

Maharishijeve predikcije ovog fenomena temelje se na postavkama drevne, vedske znanosti, koja svijest shvaća kao jedinstveno polje koje leži u osnovi individualne i kolektivne svijesti i korespondirajućeg ponašanja. Ovo polje svijesti je dostupno ljudskom iskustvu (npr. putem TM i TM- Sidhi program) i opisano je kao cjelina svjesna same sebe kao polje savršenog reda i beskonačne korelacije koje sadrži sve mogućnosti i kao nemanifestirani izvor zakona prirode koji dinamički podržava subjektivni i objektivni realitet pojavnog univerzuma.²⁰

Istraživanju ovog, najosnovnijeg nivoa povezanosti između pojedinaca u društvenim zajednicama može se pristupiti iz više perspektiva.

U psihologiji, ovo se pitanje izražava u formi identificiranja temeljnog nivoa međupovezanosti koji značajno djeluje na procese ljudskog mišljenja i ponaša-

¹⁹ Vidjeti npr.: Orme-Johnson D. W., Alexander C. N., Davies J. L., Chandler H. M., Larimore W. E. *International peace project in the Middle East: The Effects of the Maharishi Technology of the Unified Field*; Department of Psychology, MIU, Iowa, USA; Department of Psychology and Social Relations, Harvard University, Cambridge, Massachusetts, USA; Institute for Research on Consciousness and Human Development, Cambridge, Massachusetts, USA; and Scientific Systems, Inc., Cambridge, Massachusetts, USA, 1984.

(Takoder isti rad u: *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 32, 4, 1988, 776—813) — Orme-Johnson D. W., Dillbeck M. D., Alexander C. N., Cranson R. W., Chandler H. M. »Strategic interventions reducing international conflicts and terrorism: Time-series analysis of the effects of coherence creating groups«, Paper presented to the 85th Annual Meeting of the American Political Science Association, Atlanta, GA, August 1989.

²⁰ Maharishi M. Y.; *Enlightenment and Invincibility*, p. 145—156, op. cit.

nja. Nasuprot fundamentalnim poljima koja je opisala suvremena kvantna fizika 20. stoljeća, u psihologiji još prevladava tradicionalni pogled o povezanosti među individuama kroz lokalizirane (uočljive), bihevioralne interakcije poput čestica u klasičnoj, Newtonovoj, fizici. Za razliku od dominantnih stanovišta suvremene psihologije, u konceptima i Istoka i Zapada javljale su se teorije o prožimajućem polju svijesti koje leži u osnovi individualnog i društvenog života. Utemeljitelji moderne psihologije Gustav Fechner i William James slažu se da postoji kontinuum svijesti ujedinenih individualnih umova koji se može neposredno iskusiti ukoliko je psihofiziološki prag percepcije dovoljno snižen profinjnjem funkcioniranja živčanog sustava.²¹ Fechner, tako, opisuje jedinstvo ili kontinuitet sveopće svijesti (general consciousness) koja je povezana sa svakim pojedincem, gdje se individualna svijest pojavljuje kao diskontinuitet zbog nesposobnosti da se snizi »psiho-fizikalni« prag percepcije, što je neophodno za iskustvo sveprožimajućeg polja svijesti. On je usporedio fizikalnu povezanost svih psiho-fizikalnih sistema u prirodi s oceanom iz kojeg se uzdižu različiti valovi. Vrh vala koji se uzdiže iznad određenog praga, rezultira u jedinstvu svijesti pojedinog vala, a pojavna izoliranost vala predstavlja samo ekspresiju činjenice da se dno doline, koje povezuje jedan val s drugim, nalazi ispod uobičajenog psihofiziološkog praga percepcije.²² James ukazuje da mozak više služi da reflektira ili prenese nego da proizvede svijest koja se može shvatiti kao transcendentalan, beskonačan kontinuum koji leži u osnovi manifestiranog svijeta.²³

C. G. Jung govori o univerzalnom »kolektivnom nesvjesnom« koje konstituira psihičku podlogu nadpersonalne prirode koja je prisutna u svakom od nas²⁴... itd.

Međutim, kao što je istakao McDougall, ove teorije neće imati veći utjecaj na glavne tokove socijalne psihologije sve dok ne budu empirijski provjerljive: »...koncept 'kolektivne svijesti' kao hipoteza (mora biti) bit će držana u rezervi sve dok proučavanje grupnog života ne otkrije fenomene koji ne mogu biti objašnjeni bez njene pomoći.«²⁵ Eksperimentalni rezultati kojima je potvrđen Maharishi efekt, predstavljaju upravo te fenomene koji ne mogu biti objašnjeni bez posredovanja jednog polja svijesti. Zanimljivo je da je McDougall anticipirao i prirodu tih harmonija i integracija u društvu da bi realnost kolektivne svijesti postala očigledna.²⁶

Imajući u vidu ove nalaze kao i suvremeno razumijevanje prirode s aspekta kvantne fizike, potrebno je preispitati da li su sve veze među ljudima, koje značajno utječu na njihovo iskustvo i ponašanje, izolirane od polja koje karakterizira funkcioniranje prirode na fundamentalnijim razinama.

²¹ James W. *Human Immortality: Two supposed objections to the doctrine*, Houghton Mifflin, Boston, USA, 1848, 1977.

²² *Ibid.* p. 59—66.

²³ *Ibid.* p. 15—30.

²⁴ Jung C. G. »O arheotipovima kolektivnog nesvjesnog«, u: »Psihološke rasprave«, str. 345—389, *Izabrana dela 4*, Kultura, Beograd, 1978.

²⁵ McDougall W. *The group mind*; p. 103, Arno Press, New York, 1920/1973.

²⁶ *Ibid.* p. 55.

U sociologiji, kao i u psihologiji, prevladava tradicionalni pristup o lokaliziranijem i klasično definiranom polju svijesti koje konstituira jedinstvenu kvalitetu i karakter konkretne društvene zajednice i cjelinu *sui generis* u, na primjer, pojmu kolektivne svijesti ili »savjesti« Emilea Durkheima,²⁷ Marxovu konceptu »klasne svijesti«²⁸ ili Sorokinovu »kulturnom mentalitetu«.²⁹

Tako E. Durkheim, poput Maharishija, shvaća individualnu svijest kao osnovni element kolektivne svijesti (»Svjesnost pojedinaca, umjesto da ostane izolirana, grupira se i spaja«.)³⁰, međutim, u njihovim teorijama postoji fundamentalna razlika u poimanju prirode kolektivnog procesa. Durkheim je svoj pristup temeljio na paradigmi koju je razvila klasična fizika, što je bila dominantna forma mišljenja njegova vremena (u nešto manjoj mjeri to je još i danas),³¹ smatrajući kolektivne procese tokovima ili socijalnim silama koje nastaju direktnim bihevioralnim i kognitivnim interakcijama individua, upravo kao što interakcije individualnih molekula u plinovima ili tekućinama kreiraju u njima strujanje..., socijalne ustanove predstavljaju »kristalizirane« socijalne sile itd.³²

Primjenjujući isti, klasični pristup, više suvremenih teoretičara je zaključilo da društvena svijest predstavlja osnovu za razumijevanje pitanja sukoba i mira (e.g. Banerjee, Rummel, etc.).³³ Premda su, zbog nerazvijenosti fizike u njihovo vrijeme, najveći sociolozi, od Marxa i Comtea do Durkheima i Webera, pretpostavili, uglavnom, bihevioralno-kognitivni obrazac interakcija među individuumima, svi su imali viziju potrebe duhovne regeneracije i razvoja individualne i kolektivne svijesti čovječanstva.³⁴

U fizici se lociranje najosnovnijeg polja povezanosti manifestira u potrazi za najdubljim nivoom unifikacije različitih polja materije i sila u prirodi, uključujući i one koje su odgovorne za zakone što upravljaju biološkim sistemima. Od Alberta Einsteina, pažnju fizičara je sve više zaokupljala ideja tzv. jedinstvenog polja (»das

²⁷ Durkheim E. *Suicide*; Free Press, Glencoe, IL, USA, 1912/1951.

²⁸ Marx K. *Marx in his own words* (E. Fischer, Ed.), Harmondsworth, Penguin, England, 1970.

²⁹ Sorokin P. R. *Social and cultural dynamics: A study of change in major systems of arth, ethics, law and social relationships*, Boston, Sargent, 1957.

³⁰ Durkheim E. *Suicide*; p. 310, op. cit.

³¹ O paradigmatu klasične i kvantne fizike i njihovu utjecaju na društvene znanosti i cjelokupnu civilizaciju vidjeti briljantnu studiju Fritjofa Capre *Vrijeme preokreta*; Globus, Zagreb, 1986.

³² Durkheim E. *Suicide*; p. 309, 312, 313—320, op. cit.

³³ Banerjee S. »reproduction of social structures: An artificial intelligence model« *Journal of Conflict resolution* 30, 1986, 221—252.

— Rummel R. J. *Understanding conflict and war* Vols. 1—5, New York, Halsted Press, 1975—1981.

³⁴ Aron R. *Main Currents of Sociological Thought*, New York, Pelican Books, 1970.

— Nisbet R. *The Sociological Tradition*, London, Heinemann, 1970.

— Coser L. *Master of Sociological Thought*, New York, Harcourt B. J., 1977.

einheitliche Feld») da bi, s vremenom postala jedan od najvažnijih koncepata kvantne fizike koji pruža najprecizniji i najuspješniji opis funkcioniranja prirode u povijesti znanosti. Do 1967. godine u fizici su bile poznate četiri osnovne sile u prirodi: a) elektromagnetizam, b) gravitacija, c) slaba nuklearna sila i d) jaka nuklearna sila. Međutim, te godine je i eksperimentalno dokazano postojanje temeljnije sile, sile »elektroslabog ujedinjenja« koja se »spontanom slamanjem simetrije« na grubljim razinama manifestira kao elektromagnetizam i slaba nuklearna sila.³⁵ Postupno je otkriveno da se ovaj princip spontanog slamanja simetrije može lako proširiti i na uključenje jake nuklearne sile, što je dovelo do teorije »velikog ujedinjenja«, koja ujedinjuje slabu i jaku nuklearnu silu i elektromagnetizam.³⁶

S nedavnim razvojem »superstring« teorije omogućeno je ujedinjavanje i sile gravitacije (»superujedinjenje« — na nivou jedinstvenog polja) čime je dat teorijski okvir za ujedinjenje svih čestica materije i sila u prirodi (e.g. Green, Kaku i Trainer, etc.).³⁷ U stvari, ispravnije bi bilo reći da je ujedinjeno ljudsko razumijevanje jer su sva polja sila i materije na toj razini oduvijek bila ujedinjena. Prema najsvremenijim teorijama kvantne fizike u osnovi cjelokupnog funkcioniranja prirode nalazi se jedinstveni integrirajući entitet, supersimetrično jedinstveno polje, (reda veličine ispod 10^{-44} sec. i 10^{-33} cm Planckove dužine) koje neprekidnom unutrašnjom dinamikom generira elementarne čestice materijalnog svijeta i sve sile u univerzumu, kao i sve zakone prirode koji upravljaju njihovim interakcijama.³⁸ U vedskoj znanosti ovo se područje opisuje kao nemanifestirana, transcendentalna realnost koja u neprekidnom procesu samoreferalne aktivnosti sekvencijalno kreira subjekt-objekt relaciju, a zatim i cjelokupnu geometriju prostora i vremena prožimajući sve manifestirane fenomene.³⁹

Jedan od vodećih stručnjaka u teoriji jedinstvenog polja, dr. John Hagelin, derivirao je iz »N=8 teorije supergravitacije«, koju su formirali Bernard de Wit i Hermann Nicolai, osnovne kvalitete i karakteristike jedinstvenog polja izražene

³⁵ Weinberg, Salam i Glashow su za ujedinjenu teoriju slabe nuklearne i elektromagnetne sile dobili Nobelovu nagradu za fiziku 1979. god. *The World Almanac*, p. 343, Pharos Book, New York, 1990.

³⁶ Vidjeti: *Maharishi Technology of the Unified Field*, p. 10, Rheinweiler, W. Germany; MERU Press, 1984.

³⁷ Green M. B. »Superstrings«, *Scientific American*, 255(3), 1986, 48—60.

— Kaku M., Trainer J. *Beyond Einstein: The cosmic quest for the theory of the universe*, New York, Bantam, 1987.

³⁸ Freedman D. Z., Nieuwenhuizen P. »Supergravity and the unification of the laws of physics«, *Scientific American* 238(2), 1978, 126—143.

— Schwarzschild B. M. »Anomaly cancellation launches bandwagon for superstring theory of everything«, *Physics Today* 38(7), 1985, 17—20.

³⁹ Radakrishnan S. (Trans.) *The Principal Upanishades*, Humanity Press, New York, 1974.

— Shankaracharya A. *Brahma-sutra bhasya*; Sun Lithographing, Calcuta, 1977.

— Maharishi M. Y. *On the Bhagavad-Gita*; Penguin, Baltimore, 1969.

Langrangianom jedinstvenog polja — kompleksnom formulom koja predstavlja na-kompaktniji matematički izraz cjelokupne strukture jedinstvenog polja. Glavne kvalitete jedinstvenog polja jesu: sve mogućnosti, savršena uređenost (nulta entropija), beskonačni dinamizam, beskonačna kreativnost, samodostatnost, savršena ravnoteža, neograničenost, samoreferalnost, beskonačna korelacija, itd.⁴⁰

Beskonačna korelacija, na primjer, znači da su svi ostali nivoi organizacija materije i funkcioniranje prirode (nivo visokoenergetskih čestica: leptoni, kvar-kovi, leptokvarkovi..., nivo subatomske čestice: elektroni, protoni i neutroni, atomski nivo, molekularni nivo, makromolekularni, ...planetarni, solarni, galaktički i nivo cijelog univerzuma) subordinirani ili podređeni ovom jedinstvenom polju, tako da kad izvodimo akciju s razine jedinstvenog polja, ona se trenutno prenosi i širi kroz cijeli univerzum. To znači da je sve u prirodi, pa tako i svi ljudi među sobom, povezano putem ovog jedinstvenog polja. Klasične predodžbe o vremenu i prostoru (distanci) potpuno su neprikladne na nivou jedinstvenog polja.⁴¹ Upravo kao što je jedinstveno polje locirano objektivnim ispitivanjem finijih nivoa vremena i prostora (10^{-44} sec., 10^{-33} cm) materijalnih struktura, ved-ska znanost tvrdi da je moguće locirati jedinstveno polje čisto subjektivnim pristupom, na razini osobnog iskustva, dopuštajući ograničenom, budnom stanju svijesti da sekvencionalno iskušava suptilnije slojeve mentalne aktivnosti, što dovodi do iskustva najelegantnije i najmanje pobuđene forme svijesti na nivou jedinstvenog polja, koje se još naziva transcendentno stanje svijesti ili »čista svijest«.⁴² Prakticirajući tehniku TM i TM-Sidhi program, u čovjekovom živčanom sustavu generiraju se stanja identifikacije ljudske svijesti s ovim jedinstvenim poljem, pa se zato ta metoda i naziva Maharishijeva tehnologija jedinstvenog polja. Kako jedinstveno polje posjeduje kvalitetu beskonačne korelacije, impulsi koherencije generirani s ovog nivoa (primjenom MTJP) trenutno se šire neutralizirajući negativne tendencije i stresove u ljudskom društvu i okolini. Koherentnom superpozicijom amplituda generiranih impulsa na razini jedinstvenog polja, kolektivnom praksom MTJP, proizvodi se snažan efekt harmonije i koherencije u prirodi (Maharishi efekt), čiji je intenzitet, u skladu s principom »konstruktivne interference«, proporcionalan kvadratnom broju koherentnih učesnika (ili izvora impulsa koherencije).⁴³ Zbog toga relativno male grupe eksperata, približno kvadratni korijen iz 1 % I) svjetske populacije, II) svake države svijeta i III) svakog većeg grada svijeta koji prakticiraju MTJP zajedno, istodobno i na jednom mjestu, može kreirati jak i mjerljiv utjecaj harmonije i mira u kolektivnoj svijesti svijeta, što je zajedno temelj Maharishijeva programa za stvaranje svjetskog mira koji je predviđen da se realizira u tri spo-

⁴⁰ U: *Maharishi Technology of the Unified Field* p. 11—13, op. cit.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² Maharishi M. Y. *On the Bhagavad-Gita*, p. 470—472, op. cit.

⁴³ Hagelin J. S., In: *Maharishi Programme to Create World Peace: Global Inauguration* p. 19, MVU Press, Vlodrop, Holland; Age of Enlightenment Press, Washington DC, USA, 1987.

menute faze. Do pojave Maharishijeve tehnologije jedinstvenog polja nakupljeni stresovi u kolektivnoj svijesti oslobađali su se spontano, nakon određenog stupnja, u različitim formama nereda i nasilja, međutim, s primjenom praktičnih programa MTJP (prema rezultatima eksperimenata) moguće je anihilirati stresove u kolektivnoj svijesti i tako spriječiti njihove eksplozivne manifestacije koje, u uvjetima visokih tenzija, neminovno izbijaju rušilačkom silinom poput elementarnih nepogoda.

Maharishi na slijedeći način objašnjava stvaranje koherencije u kolektivnoj svijesti generiranjem utjecaja koherencije s nivoa jedinstvenog polja, koje je ujedno i najdublji nivo svijesti svakog pojedinca: »Ovaj transcendentalni nivo funkcioniranja prirode jest nivo beskonačne korelacije. Kad je grupna svijest dovedena u sklad s tom razinom, tada se intenzivan utjecaj koherencije širi, i veliko obogaćenje je kreirano. Beskonačna korelacija je kvaliteta transcendentalnog nivoa funkcioniranja prirode, odakle sredenost upravlja univerzumom.«⁴⁴

Princip Maharishi efekta opisan je i u vedskoj literaturi kao mehanizam za stvaranje mira. Na primjer, u drevnim »Yoga sutrama« Maharishi Patanjali izjavljuje »Tat sannidhau vairatyagah (II 35)«, odnosno, »u blizini koherencije (yoge — iskustva jedinstvenog polja) neprijateljske tendencije su eliminirane.«⁴⁵

Elektromagnetno polje je isključno kao mogući medijator Maharishi efekta, jer iako su nedavna otkrića pokazala da je živčani sustav čovjeka i drugih bića šest do sedam puta osjetljiviji na magnetna polja (nego što je do tada smatrano), ipak nije vjerojatno da je elektromagnetno polje odgovorno za ovaj efekt, tim prije što nije bilo dokaza za ovu hipotezu kad je grupa za stvaranje koherencije bila zaštićena metalnom ogradom.⁴⁶

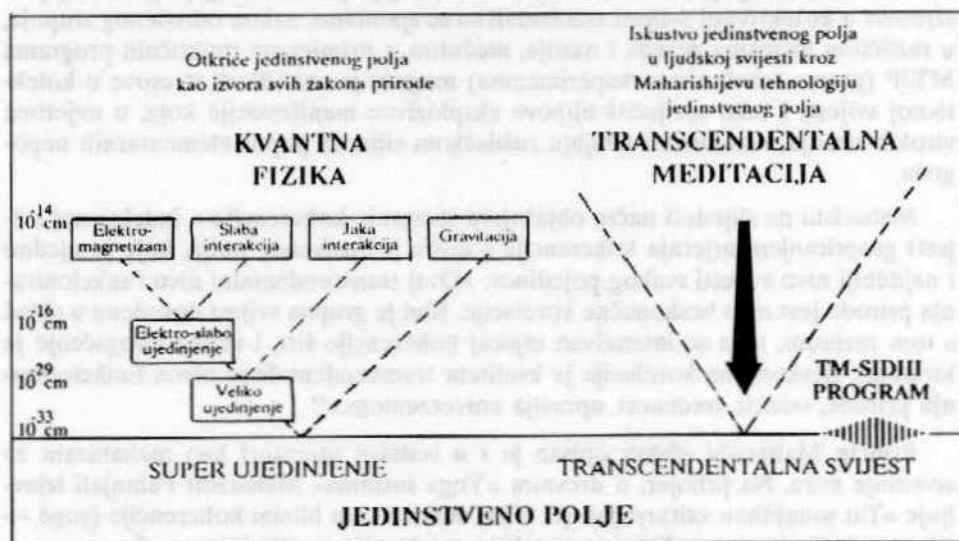
Kvantna fizika je locirala ujedinjenje svih osnovnih sila i materijalnih čestica u prirodi u jedinstveno, samoreferalno ujedinjeno polje. Maharishijeva vedska znanost identificira ovo polje kao samoodnosno polje svijesti, transcendentalne svijesti, koje je dostupno direktnom ljudskom iskustvu kroz tehniku transcendentalne meditacije i TM-sidhi program (Maharishijeve tehnologije jedinstvenog polja) čime kvalitete jedinstvenog polja postaju oživljene u pojedincima i njihovoj okolini. Prakticirajući TM i TM-sidhi program u čovjekovom živčanom sustavu se generiraju stanja identifikacije ljudske svijesti sa ovim ujedinjenim poljem pa se zato ta metoda i naziva Maharishijeva metoda jedinstvenog polja. I kvantnom fizikom — objektivnim pristupom i TM i TM-sidhi programom — subjektivnim pristupom, dolazimo do jedinstvenog polja iz kojeg svijest i materija izviru stvarajući cjelokupni manifestirani univerzum.

⁴⁴ Maharishi M. Y. *Life supported by natural law*, p. 75, op. cit.

⁴⁵ Patanjali M. *Yoga sutras* (P. Prasada, transl.) New Delhi, Oriental Book Reprint Service 1912/1978.

⁴⁶ Hagelin J. S. »Is consciousness the unified field? A Field theorist's perspective«, *Modern Science and Vedic Science* 1(1), 1987, 67—68.

OTKRIĆE JEDINSTVENOG POLJA KVANTNOM FIZIKOM I VEDSKOM ZNAOŠĆU

Izvor: Clements G.: »Tour of Universities in the People's Republic of China: Introducing the Maharishi unified field based integrated system of education to the educators and scientists of the People's Republic of China« p.48—62, Paradigm Print, Goteshead, Great Britain, 1986.

Maharishi ne shvaća mir kao stanje inercije, stagnacije, rigidnosti ili pasivnosti, već kao živu, kreativnu i dinamičku interakciju između različitih elemenata i grupa socijalnog sistema u kojima se svi ponašaju uzajamno podržavajuće i harmonično. Jedinstveno polje samo po sebi predstavlja permanentnu osnovu mira, jer je to stanje u kojem je beskonačni dinamizam Univerzuma ujedinjen u sređenu i balansiranu strukturu prirodnih zakona. Ova kombinacija unifikacije, balansa i dinamične kreativnosti jest upravo ono što je potrebno svjetskoj svijesti radi postizanja mira. Budući da je jednostavno polje najosnovniji nivo i individualne i kolektivne svijesti, dinamičko stanje mira je inherentno osnovama društva. Potrebno je samo da bude svjesno oživljeno u svijesti individua kako bi se kvalitete beskonačnog dinamizma, koherencije i harmonije »ubrizgale« u društveni život radi strukturiranja stanja trajnog mira.⁴⁷ Koherencija u kolektivnoj svijesti rezultira u integraciji između individualnih želja i interesa i potreba društva kao cjeline. Sposobnost da se spontano ispunje nečije želje, dok se ujedno pridonosi ispunjavanju društvenih interesa, ovisi o stupnju do kojeg je individualna svijest identificirana s jedinstvenim poljem svih zakona prirode, budući da je jedinstveno polje takav nivo funkcioniranja prirode koji ima svojstvo da *spontano* upravlja svim aspektima prirode istovremeno, uključujući i sve aspekte društva. Nije potrebno, niti je moguće, svjesno znati sve zakone prirode da bi se izbjeglo njihovo kršenje i tako spriječila akumulacija

⁴⁷ Maharishi M. Y. *Life supported by natural law*, p. 74—76, op. cit.

stresova u individualnoj i kolektivnoj svijesti, jer se redovitom praksom TM i TM-Sidhi programa postupno oživljavaju kvalitete jedinstvenog polja u ljudskoj svijesti, a time i sposobnost da se *spontano* djeluje u skladu sa svim zakonima prirode. Stupanj do kojeg društvo, kao cjelina, može izraziti harmonične kvalitete, ovisi o broju individualnih članova društva koji generiraju integrativni utjecaj u kolektivnoj svijesti, s nivoa jedinstvenog polja. Zbog toga nivo koherencije u kolektivnoj svijesti ovisi o omjeru članova društva koji redovito generiraju svjesno iskustvo jedinstvenog polja.⁴⁸

Budući da je jedinstveno polje izvor svih fenomena, John Hagelin ističe da je ono, logički, izvor kako objektivne tako i subjektivne egzistencije. Na osnovi dubokih strukturalnih sličnosti između opisa kvaliteta jedinstvenog polja od strane kvantne fizike i opisa drevne vedske znanosti, kao i zbog eksperimentalno uočenog efekta polja svijesti (Maharishi efekt), koji je bio predskazan na osnovi hipoteze o sveprožimajućem polju svijesti, Hagelin je pružio dokaze da su transcendentnalna svijest i jedinstveno polje identični.⁴⁹

Da li je moguće da je jedinstveno polje — polje svijesti? Veći broj vodećih fizičara dvadesetog stoljeća izjavljuje da je svijest izravno povezana s najosnovnijom razinom funkcioniranja prirode, Sir James Jeans, eminentni britanski fizičar i suvremenik Einsteina, još je prije šezdesetak godina odgovorio potvrdno na to pitanje: »Prije trideset godina smo mislili, ili pretpostavljali, da se približavamo krajnjoj realnosti mehaničkog svijeta... U tom potpuno mehaničkom svijetu ... život se pojavio slučajno ... Danas postoji visok stupanj suglasnosti, koji je gotovo potpun u fizici, da tok znanja vodi k nemehaničkoj realnosti. Univerzum sve više nalikuje na veliku misao nego na veliku mašinu. Um se ne pojavljuje više kao slučajni uljez u carstvu materije: počeli smo slutiti da bismo ga prije trebali smatrati kreatorom i upravljačem carstva materije — naravno, ne naši individualni umovi, već Um u kojem atomi, od kojih su naši individualni umovi nastali, egzistiraju...«⁵⁰ Max Planck je mislio slično: »Svijest smatram fundamentalnom. Materiju smatram deriviranom iz svijesti.«⁵¹ razvoj kvantne teorije mjerenja je pokazao da ono što se promatra (objekt), ne može biti razmatrano odvojeno od promatrača (subjekta i njegove svijesti). Eugen Wigner, nobelovac i pionir u ovoj oblasti, zapisao je: »Kad se područje teorijske fizike proširilo da obuhvati mikroskopske fenomene, stvaranjem kvantne mehanike, koncept svijesti je ponovo došao u prvi plan: nije bilo moguće formulirati zakone kvantne mehanike, na potpuno konzistentan način, bez upućivanja na svijest... Možda je prerano da vjerujemo da će sadašnja filozofija kvantne mehanike ostati

⁴⁸ *Ibid.* p. 74—77.

⁴⁹ Hagelin J. S. *Is consciousness the unified field...* p. 29—87.

⁵⁰ Jeans J. *The mysterious universe* p. 185—186, (rev. ed.), New York, Macmillan 1930/1932.

⁵¹ Klein D. B. *The concept of consciousness: a survey*, Lincoln, University of Nebraska Press, 1984, citirano na naslovnoj stranici knjige

stalna crta budućih fizikalnih teorija; ostat će zajedno, bez obzira na koji način se mogu razviti naši budući koncepti, da je puko istraživanje vanjskog svijeta dovelo do zaključka da je sadržaj svijesti krajnja realnost... fizičari su pronašli da nije moguće dati zadovoljavajući opis atomskih fenomena bez pozivanja na svijest.«⁵²

Francuski fizičar, Bernard D'Espagnat također je zaključio: »Doktrina da je svijet napravljen od objekata čija egzistencija ne ovisi o ljudskoj svijesti dolazi u konflikt s kvantnom mehanikom i činjenicama utvrđenim eksperimentom.«⁵³

Suvremeni fizičari su uočili da na fundamentalnijim nivoima mnoge objektivne karaktersitike makroskopske (klasične) fizike počinju nestajati i pojavljuju se karakteristično subjektivne kvalitete. (e.g. Davies 1984, Pagels 1982, Llewellyn-Smith 1981).⁵⁴ paralele između opisa jedinstvenog polja objektivnim pristupom moderne znanosti i subjektivnim pristupom drevne vedske znanosti sugeriraju da ti opisi samo reflektiraju različite aspekte iste, temeljne, realnosti.⁵⁵ Prema klasičnoj, Newtonovoj fizici, svemir je predstavljen kao ogroman mehanički stroj koji se može objektivno opisati neovisno o ljudskom promatraču. Elemente tog svemira sačinjavaju materijalni objekti sastavljeni od neuništivih materijalnih čestica koji se, djelovanjem fizičkih sila, kreću u istovrsnom i jednoličnom (apsolutnom) prostoru i vremenu kao što se biljarske kugle kreću djelovanjem biljarskih štapova. Međutim, u 20. stoljeću, uslijed razvoja moderne ili kvantne fizike, došlo je do radikalne transformacije u poimanju svemira koji se više ne shvaća kao stroj sačinjen od mnoštva objekata već kao nedjeljiva, dinamična cjelina čije materijalne čestice i sile predstavljaju samo stabilna vibraciona stanja kvantnog polja, koja su međusobno povezana, i mogu se shvatiti samo kao obrasci kozmičkih procesa.⁵⁶ Opservacija objekata kao odvojenih u prostoru i vremenu uslovljena je vrlo visokim psihofiziološkim pragom percepcije čovjekova živčanog sustava u običnom, budnom, stanju svijesti, zbog čega nije moguće registrirati jedinstveno polje (što se nalazi znatno ispod praga percepcije) kojim su, u svojoj osnovi, povezani. Analizirajući najz-

⁵² Wigner E. *Symmetries and reflections*, p. 172, 186, Indianapolis: Indiana University Press, 1967

⁵³ D'Espagnat B. »The quantum theory and reality«, *Scientific American* 241(5), 1979, 158—181, Pored toga vidjeti:

— Heisenberg W. *Physics and philosophy*; Harper and Row, New York, 1958.

— Scroedinger E. *Što je život? Um i materija*, Kultura, Beograd, 1980. (prvo izdanje 1967. Cambridge University Press)

— Eddington A. S. *The nature of the physical world*; Cambridge University Press, Cambridge, England, 1929

⁵⁴ Llewellyn-Smith C. H., In: J. H. Mulvey (Ed.) *The nature of matter*; Oxford University Press, Chicago, 1981.

— Pagels H. *The cosmic code: Quantum Theory as the language of nature*; Simon and Schuster, New York, 1982

— Davies P. *Superforce*; Simon and Schuster, New York, 1984

⁵⁵ Hagelin J. S. *Is consciousness the Unified field...*, p. 73—83, op. cit.

⁵⁶ Capra F. *Vrijeme preokreta* str. 55—106, op. cit.

načajnije teorije suvremene fizike i Fritjof Capra je ustvrdio da iz njih proizlazi da bi »svijest mogla biti osnovnim vidom svemira.«⁵⁷ Bez obzira što svi fizičari još nisu potpuno usvojili ovo gledište, vodeći fizičari našeg vremena se slažu da je kvantna fizika nadišla mehanicističko, njutnovsko shvaćanje svijeta »i da nas vodi k holističkom i bitno dinamičkom poimanju svemira«,⁵⁸ u kojem svijest ima ključno mjesto. I nekoliko neurofizioloških studija potvrdilo je efekt »polja svijesti« u kontroliranim, laboratorijskim, uvjetima. Tako je, na primjer, Travis⁵⁹ koristio analizu transferne funkcije da bi identificirao dinamičan odnos između EEG koherencije iskusnog praktikanta MTJP i nemeditanta koji je sjedio u susjednoj sobi. Pronađeno je da je, u svakom paru subjekata (meditanta i nemeditanta), prilikom povećanja koherencije u EEG-u subjekta koji prakticira MTJP došlo do značajne korelacije sa sličnim promjenama u EEG-u nemeditanta, pri čemu je, u skladu s pretpostavljenim uzročnim mehanizmom, povećanje koherencije u EEG-u meditanta uvijek je pratilo (nakon nekoliko sekundi) i povećanje koherencije kod nemeditanta — nikada obratno. Vremensko kašnjenje u otpočinjanju povećanja koherencije u EEG-u nemeditanta bilo je dokaz da ovaj efekt nije bio posredovan elektromagnetskim poljem (elektromagnetnom aktivnošću mozga), kao što je pretpostavio Tourenne,⁶⁰ već da je bio izravno prenesen jedinstvenim poljem svijesti. Razlika od nekoliko sekundi u povećanju koherencije kod nemeditanta protumačena je time da je, vjerojatno, nastala zbog stresa ili nedostatka fleksibilnosti u organizmu. U drugoj studiji, Orme-Johnson, Dillbeck, Wallace i Landrith⁶¹ testirali su isti mehanizam na različiti način. Praćeno je stanje EEG koherencije meditanata u Iowi tijekom razdoblja koje se podudaralo s grupnim izvođenjem 2.500 praktikanata MTJP udaljenih više od 1.500 km, u Massachusettsu. Grupa je bila dovoljno velika za očekivani pozitivan utjecajna cijelu populaciju SAD (korijen iz 1 % populacije SAD je oko 1.650) i, kao što je predskazano, pronađeno je značajno i simultano povećanje EEG koherencije tijekom kolektivne prakse grupe iz Massachusettsa. Pugh, Walton i Cavanaugh⁶² mjerili su kretanje metabolita serotonina tijekom prakse MTJP. Na osnovi prethodne studije, e.g. Bujatti i Reiderer,⁶³ kojom je uočeno povećanje u prometu serotonina s praksom MTJP, pretpostavljeno je da

⁵⁷ *Ibid.* 105.

⁵⁸ *Ibidem*

⁵⁹ Travis F. »testing the field paradigm of Maharishi's Vedic Psychology: EEG coherence and power as indices of states of consciousness and field effects«, Doctoral Dissertation, Department of Psychology, Maharishi International University (MIU), Fairfield, IA, USA, 1988.

⁶⁰ Tourenne, C. »A model of the electromagnetic field of the brain at EEG and microwave frequencies«, *Journal of Theoretical Biology*, 106, 1985, 495—507.

⁶¹ Orme-Johnson, D. W., Dillbeck, M. C., Wallace, R. K., Landrith, G. S. »Intersubject EEG coherence: Is consciousness a field?«, *International Journal of Neuroscience*, 16, 1982, 203—209.

⁶² Pugh, N., Walton, K. G., Cavanaugh, K. L. »Can time series analysis of serotonin turnover test the theory that consciousness is a field?«, *Society for Neuroscience Abstracts*, 14, 1988, 372.

⁶³ Bujatti, M., Reiderer, P. »Serotonin, noradrenalin, and dopamine metabolites in the Transcendental Meditation technique«, *Journal of Neural Transmission*, 39, 1976, 257—267.

će promet serotonina varirati s brojem kolektivnim praktikanata MTJP, kako među sudionicima grupa, tako i među drugim subjektima koji nisu sudjelovali u grupnoj praksi MTJP i nisu znali kad se i gdje se ona provodi. I doista, analizom transferne funkcije registrirano je značajno, istovremeno, povećanje u prometu serotonina sa zajedničkom vježbom TM- Sidhi programa u obje kategorije subjekata: meditanata i nemeditanata — što je bilo konzistentno s uzročnim mehanizmom i pretpostavljenom hipotezom o »polju svijesti«.

Spoznaja da je svijest fundamentalna može se pronaći u različitim oralnim i pisanim formama svih civilizacija svijeta. Njezina najpotpunija artikulacija i konceptualna integracija sa suvremenim znanstvenim pogledom na svijet sadržana je u Maharishijevoj interpretaciji, točnije rečeno obnovi vedske znanosti, koja predstavlja najdrevniju tradiciju ljudskog znanja.⁶⁴ Jedinственost Maharishijeve interpretacije vedske znanosti ogleda se u činjenici da ona pruža eksperimentalno provjerljive hipoteze.

Historijski uzrok za isključivanje subjektivnog pristupa spoznaji sadržan je u nepostojanju stabilnog temelja za svjesno iskustvo koje bi moglo služiti kao osnova za pouzdano znanje. Međutim, otkrićem stabilnog, osnovnog stanja svijesti (transcendentalne svijesti), koje je nepromjenjivo i potpuno univerzalno, osigurana je zajednička, stabilna baza za subjektivno iskustvo. Utvrđeno je da je znanje stečeno na toj osnovi pouzdano, ponovljivo i provjerljivo, od bilo koga i bilo kada, uz adekvatnu obuku u relevantnim empirijskim postupcima.⁶⁵

Vedski pristup u kojem svijest zauzima ontološko fundamentalnu poziciju, suprotan je, u velikoj mjeri, mehanicističkom pogledu na prirodu, koji karakterizira našu civilizaciju. Mehanicistički pogled na svijet proizvod je znanstvenog istraživanja posvećenog, gotovo u cijelosti analizi makroskopske, interne materije posljednjih četiri stotine godina. Ovaj ekstremno inertan i mehanički pogled na prirodu, koji je proizašao iz fizike prethodnih stoljeća, ustanovio je određenu paradigmu, ili pogled na svijet, koji je duboko ukorijenjen u naš način mišljenja i u našim obrazovnim institucijama.⁶⁶

Mehanicistička paradigma unaprijed isključuje mogućnost da bi priroda mogla posjedovati, u bilo kojem fundamentalnom smislu, dinamičke karakteristike koje mi normalno povezujemo sa sviješću. U skladu s tom inherentnom perspektivom svijest se uobičajeno doživljava, i tome konzekventno definira, kao svjesnost o »objektima« poput misli, predstava, osjećaja itd. (e.g. Klein),⁶⁷ pri čemu se svijest smatra privatnim događajem koji nastaje kompleksnom biokemijskom aktivnošću moz-

⁶⁴ Ne zna se pouzdano koliko su stare Vede — procjenjuje se više od četiri tisuće godina. — Vidjeti Basham A. L. *The Wonder That Was India* Grove Press, New York, 1959.

⁶⁵ Alexander C. N., Boyer R. W. »Seven States of Consciousness: Unfolding the Full Potential of the Cosmic Psyche in Individual Life through Maharishi's Vedic Psychology«, *Modern Science and Vedic Science*, Vol. 2, 4, 1989, 325—371

⁶⁶ Kuhn T. *The structure of scientific revolutions*, Chicago, University of Chicago Press, 1970.

⁶⁷ Klein D. B. *The concept of consciousness: A survey*, op. cit.

ga (Churchland, Sperry).⁶⁸ Potrebno je, međutim, istaći da je ovo stajalište tek jedno među ostalima, i budući da nije izravno utemeljeno u znanstvenim činjenicama, ne bi ga formalno trebalo povezivati sa znanošću. Ne samo da takvo shvaćanje svijesti nije dovoljno potkrijepljeno činjenicama već je inkompatibilno s rastućim eksperimentalnim podacima u oblasti individualne i kolektivne svijesti,⁶⁹ a osim toga, unutar ovog limitiranog okvira nije bilo suštinskog progressa u interpretaciji konzekvenci razvoja kvantne fizike.⁷⁰ Jedan od razloga za takvo nešto leži u tome što edukacijski sustavi kasne nekoliko generacija za otkrićima kvantne fizike, pa zato ideje kvantne fizike nisu bliske većini ljudi danas i djeluju poput hereze ili utopije. Osim toga, ogromna većina ljudi još nema osobno (neposredno), svijesno, iskustvo jedinstvenog polja koje je sada lako dostupno kroz TM i TM-Sidhi program. »Daleko od očiju, daleko od srca«, poznata je poslovice.

Premda u društvenim znanostima još dominira Newtonova mehanicistička paradigma, postoji potreba za novom, proširenom, paradigmom razumijevanja socijalnih procesa, osobito u oblasti oružanih sukoba i mira. Teorijska identifikacija jedinstvenog polja i empirijski nalazi relevantni za promoviranje koherentnog socijalnog ponašanja koji podržavaju egzistenciju jedinstvenog polja, nameću potrebu revidiranju aktualne paradigme društvenih nauka u skladu s paradigmom kvantne fizike koja dominira u fizici gotovo čitavo stoljeće.

Povijest znanosti nas uči da su nova znanstvena otkrića većini ljudi, u početku, uvijek nalikovala na fantastiku i činila se nevjerojatnima, jer su otkrivala dublje nivoe funkcioniranja zakona prirode koji nisu bili u skladu s dominantnim predodžbama i paradigrama vremena u kojem su se pojavili. Međutim, prihvatljivost novih nalaza ne smije ovisiti o tome jesu li oni u skladu s prevalentnim pretpostavkama, već isključivo o tome jesu li ti nalazi, pod određenim uvjetima, eksperimentalno ponovljivi. Osnovne postavke Maharishijeve teorije rata, i Maharishi efekta, temeljito su potvrđene brojnim ponovljivim eksperimentima, u suradnji s ekspertima vodećih univerziteta svijeta i uz primjenu najsuvremenijih socioloških metoda, što potiče društvene znanosti da ozbiljno razmotre implikacije promjena paradigmi u fizici, od Newtonova svijeta utemeljenog na materiji do svijeta utemeljenog na kvantnom polju, kao i kako nam to može pomoći da krenemo izvan modela »biljarskih kugli« (politike sile) ili »crne kutije« bihevioralnog modela radi rješavanja fundamentalnih pitanja poput odnosa svijesti i materije, individua i društva, državne i svjetske zajednice, unutrašnje i vanjske koherencije (individualnog i socijalnog razvoja), rata i mira.

⁶⁸ Churchland P. M. *Matter and consciousness* Cambridge, MIT Press, 1984

— Sperry R. W. »Structure and significance of the consciousness revolution«, *Journal of Mind and Behavior*, 8, 1987, 37—65

⁶⁹ Hagelin J. S. *Is consciousness the unified field...*, p. 57—58, op. cit.

⁷⁰ Herbert N. *Quantum reality*, Garden City, NY, Anchor Press, 1985.

Lazar Voš

MAHARISHI'S THEORY OF WAR AND PEACE

Summary

The author studies the new theory of war peace by Maharishi Mahesh Yogi which fundamentally differs from all the hitherto known approaches to those phenomena. Every day many individuals break the laws of nature. This causes an accumulation of stresses and tension in the individual and the collective consciousness which inavoidably manifests itself in the breaking out of wars. Maharishi has also structured a practical technology, the TM and TM Sidhi techniques for the neutralization of stresses in individuals and in social groups, in order to eliminate and prevent armed conflicts. The possibilities of spreading the effects generated by the application of Maharishi's unified filed theory are being studied through a multidisciplinary approach. This paper also points to the need for a revision of the mechanicistic paradigm that still dominates in the social sciences, by offering a new, extended paradigm for the understanding of social processes, those of armed conflicts and peace in particular.